

ในการศึกษาถึงลักษณะการเว้นช่วงห่างการมีบุตรของสตรีไทยในเขตเมืองครั้งนี้ ใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจวิจัยในโครงการต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรของประเทศไทย ในส่วนที่เป็นการวิจัยรวมแรกของเขตเมือง ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้ ได้จัดแบ่งช่วงระยะเวลาในการมีบุตรของสตรีออกเป็น 5 ช่วง คือ ระยะเวลาจากการสมรสถึงการมีบุตรคนแรก ช่วงระยะเวลาจากบุตรคนแรกถึงบุตรคนที่สอง ช่วงระยะเวลาจากบุตรคนที่สองถึงบุตรคนที่สาม ช่วงระยะเวลาจากบุตรคนที่สามถึงบุตรคนที่สี่ และช่วงเวลาจากบุตรคนที่สี่ถึงบุตรคนที่ห้า เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอันระหว่างลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรกับช่วงห่างการมีบุตรในแต่ละลำดับที่ของสตรีที่ตกเป็นตัวอย่าง

การศึกษาดังลักษณะที่เกี่ยวข้องกันทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมกับลักษณะการเว้นช่วงห่างการมีบุตรนั้น โดดเด่นคุณลักษณะทางประชากรที่สำคัญมาพิจารณา คือ อายุของสตรีขณะให้กำเนิดบุตร จำนวนบุตรที่มีชีวิต ความต้องการบุตรเพิ่มและจำนวนบุตรในอุดมคติ คุณลักษณะทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษาของสตรี การศึกษาของสามี และเขตที่อยู่อาศัย คุณลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพของสตรี อาชีพของสามี และการทำงานภายหลังการสมรสของสตรี การศึกษาระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมานี้ มีข้อสังเกตสรุปได้คือ

ลักษณะทางประชากร

คุณลักษณะทางประชากร เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเว้นช่วงห่างการมีบุตรโดยตรง ปัจจัยเกี่ยวกับอายุของสตรีขณะให้กำเนิดบุตร พบว่า การเว้นช่วงห่างการมีบุตรในแต่ละลำดับที่จะผันแปรตามอายุของสตรีขณะให้กำเนิดบุตร สตรีที่อายุน้อยจะให้กำเนิดบุตรในระยะเวลาที่สั้นน้อยกว่าสตรีที่ให้กำเนิดบุตรเมื่ออายุมาก ระยะเวลาในการให้กำเนิดบุตรจะเพิ่มขึ้นเมื่อ

อายุของสตรีเพิ่มขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่า ช่วงทางการมีบุตรแรกจะผันแปรทางอายุของสตรีขณะให้กำเนิดบุตร สตรีที่มีอายุขณะให้กำเนิดบุตรน้อย น่าจะมีระยะเวลาการมีบุตรสั้นกว่าสตรีที่มีอายุขณะให้กำเนิดบุตรมาก ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่ให้กำเนิดบุตรคนแรกเมื่ออายุ 15-19 จะเว้นระยะเวลาภายหลังการสมรส ก่อนจะมีบุตรคนแรก 15.32 เดือน ขณะที่สตรีกลุ่มอายุ 20-24 จะให้กำเนิดบุตรคนแรกในระยะเวลา 21.35 เดือน ระยะเวลาจะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุของสตรีขณะให้กำเนิดบุตรเพิ่มขึ้น สตรีให้กำเนิดบุตรคนแรกเมื่ออายุ 30-34 จะให้กำเนิดบุตรคนแรกภายในเวลา 27.57 เดือน แผนแผนดังกล่าวนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับของบุตร การศึกษาถึงช่วงทางการมีบุตรครั้งนี้ ยังทรงตามสมมติฐานอีกว่า ช่วงทางการมีบุตรแรกจะเพิ่มขึ้นตามลำดับที่ของบุตร ระยะเวลาการมีบุตรในลำดับที่ถัดมา น่าจะสั้นกว่าช่วงระยะเวลาการมีบุตรในลำดับที่ถัดไป ปรากฏว่า ช่วงทางการมีบุตรคนแรกจะมีระยะเวลา 20.56 เดือน ช่วงทางจะเพิ่มขึ้น 26.42 เดือนในการให้กำเนิดบุตรคนที่สอง และเพิ่มขึ้นเป็น 27.55, 29.04 เดือน ในการให้กำเนิดบุตรคนที่สามและคนที่สี่ การที่ช่วงทางการมีบุตรของสตรีได้เพิ่มขึ้น สาเหตุประการหนึ่ง เนื่องมาจากปัจจัยทางทัศนคติที่สตรีจะมีช่วงระยะเวลาหนึ่งภายหลังการคลอดบุตรที่ไม่สามารถจะตั้งครรภ์ได้ ประกอบกับสตรีอาจจะให้ทารกในครรภ์ตนเอง จึงเป็นผลทำให้ช่วงทางการมีบุตรในลำดับที่หลังยาวนานกว่าระยะเวลาในการให้กำเนิดบุตรคนแรก

ผลการศึกษาครั้งนี้ ยังได้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของการมีบุตรเพิ่ม จำนวนบุตรในอุดมคติกับการเว้นช่วงทางการมีบุตรของสตรี สตรีที่ไม่ต้องการบุตรเพิ่ม จะมีการเว้นระยะการมีบุตรยาวนานกว่าสตรีที่ยังต้องการบุตรเพิ่ม ความสัมพันธ์ดังกล่าวเห็นได้ชัดในการให้กำเนิดบุตรคนที่สี่ ในการให้กำเนิดบุตรในลำดับที่ถัดมา พบความสัมพันธ์ที่คาดหวังไว้ว่าผู้ที่ปรารถนาจะมีบุตรเพิ่มจะเว้นระยะเวลานานกว่าผู้ที่ไม่ต้องการจะมีบุตรอีก สตรีที่ต้องการบุตรเพิ่มจะเว้นระยะเวลาก่อนที่จะมีบุตรคนที่สี่ 27.97 เดือน ขณะที่สตรีที่ไม่ต้องการบุตรเพิ่มจะเว้นระยะเวลาก่อนการมีบุตรคนที่สี่ยาวนาน 29.51 เดือน ในการให้กำเนิดบุตรคนที่ห้า พบว่า สตรีที่ต้องการบุตรเพิ่มจะเว้นระยะเวลา 27.10 เดือน ขณะที่สตรีที่ไม่ต้องการบุตรเพิ่มจะเว้นระยะเวลา 20.25 เดือน ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงทางการมีบุตรกับจำนวนบุตรในอุดมคติ พบว่า สตรีที่ต้องการบุตรจำนวนมาก (3 คนขึ้นไป) จะเว้นระยะการมีบุตรสั้นกว่าสตรีที่ต้องการบุตร

บุตรจำนวนน้อย(ต่ำกว่า 3 คน) ไม่ว่าจะพิจารณาจากลำดับที่ของบุตร จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และกาเฉลี่ยช่วงห่างการมีบุตรจากรุ่นแรกสุดท้ายถึงปัจจุบัน

ลักษณะทางสังคม

คุณลักษณะทางสังคมที่น่าสนใจ คือ ระดับการศึกษาของสตรีและสามี เชกที่อยู่อาศัย ผลการศึกษาปัจจัยทางสังคมเหล่านี้ พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูง มีบุตรในระยะเวลากระชั้นชิดกว่าผู้ที่มีการศึกษากว่าในกรณีให้กำเนิดบุตรในลำดับที่กัน ๆ แต่ในการให้กำเนิดบุตรถึงแก่ลำดับที่สี่เป็นต้นไป ตัวอย่างเช่น พบว่าผู้ที่มีการศึกษาสูง มีระยะเวลาการมีบุตรออกไปยาวนานกว่าผู้ที่มีการศึกษากว่าสตรีที่มีการศึกษาป.1 - ป.6 จะมีบุตรคนแรกในระยะเวลา 21.22 เดือน สตรีที่มีการศึกษาระดับ ม.ศ.5 ขึ้นไป จะเว้นระยะก่อนการมีบุตรคนแรกเป็นเวลา 16.39 เดือน สตรีที่มีการศึกษา ป.1 - ป.6 จะมีบุตรคนที่สี่ในระยะเวลา 29.59 เดือน และ 21.48 เดือน ในบุตรคนที่ห้า ขณะที่สตรีที่มีการศึกษาสูงกว่า ม.ศ.5 จะมีบุตรคนที่สี่ในเวลา 32.80 เดือน และมีบุตรคนที่ห้าในเวลา 45.33 เดือน ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาของสามีกับช่วงห่างการมีบุตรมีแบบแผนคล้ายกันกับการศึกษาของสตรี

การศึกษาลักษณะช่วงห่างการมีบุตรโดยจำแนกถิ่นที่อยู่อาศัยออกเป็น 2 เขต คือ กรุงเทพฯ และเขตเมืองอื่น ๆ พบว่า สตรีที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ มีแนวโน้มที่จะมีระยะเวลาในการมีบุตรยาวนานกว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่น ๆ สตรีเขตเมืองอื่น ๆ จะให้กำเนิดบุตรคนแรกในระยะเวลาที่เร็วกว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ สตรีเขตเมืองอื่นจะให้กำเนิดบุตรคนแรกในเวลา 19.77 เดือน สตรีเขตกรุงเทพฯ จะให้กำเนิดบุตรคนแรกในระยะเวลา 21.51 เดือน ที่เป็นดังนี้อาจเพราะการดำเนินชีวิตในกรุงเทพฯ กองมีการแข่งขันกันมากกว่าเขตเมืองอื่น ๆ ทำให้สตรีภายในเขตกรุงเทพฯ พยายามขยับระยะเวลาของการมีบุตรคนแรกออกไป พิจารณาการให้กำเนิดบุตรคนที่สี่ พบว่า มีแบบแผนเช่นเดียวกัน กล่าวคือสตรีกรุงเทพฯ มีระยะเวลาในการมีบุตรโดยเฉลี่ยยาวนานกว่าสตรีในเขตเมืองอื่น แต่ความแตกต่างมีไม่มากนัก ทั้งนี้ข้อยกเว้นก็คือ ในการให้กำเนิดบุตรคนที่สี่ สตรีในเขตเมืองอื่นมีช่วงระยะเวลาในการมีบุตรยาวนานกว่าสตรีเขตกรุงเทพฯ อยู่บ้าง เมื่อพิจารณาการให้กำเนิดบุตรคนสุดท้าย

พบว่า สตรีเขตกรุงเทพฯ เว้นระยะเวลาก่อนการมีบุตรจนสุดท้ายเป็นเวลายาวนานกว่าสตรี
ในเขตเมืองอื่น ๆ ในวามบุตรจนสุดท้ายจะเป็นบุตรในลำดับที่เท่าใดก็ตาม

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ในการศึกษาลักษณะการเว้นช่วงทางการมีบุตรของสตรีที่มีอาชีพต่าง ๆ ปรากฏว่า
โหนดการที่ภาคกลางคล้ายกับการศึกษาในเรื่องระดับการศึกษา นั่นคือผู้มีสถานภาพทางอาชีพสูง
จะเว้นระยะเวลาการมีบุตรยาวนานกว่าสตรีกลุ่มอาชีพอื่นในบุตรลำดับหลัง สตรีที่ทำงานใช้วิชา
ชีพ หรือรับราชการ จะให้กำเนิดบุตรคนแรกในระยะเวลาที่สั้นที่สุด คือ 16.79 เดือน ขณะที่
สตรีที่มีอาชีพเกษตรกร จะให้กำเนิดบุตรคนแรก ในระยะเวลา 23.82 เดือน แต่ในการให้กำเนิด
ในบุตรคนที่สี่ สตรีที่ทำงานใช้วิชาชีพหรือรับราชการ ตลอดจนเป็นช่างฝีมือจะเว้นระยะเวลาในการ
มีบุตรยาวนานกว่า ถึงที่ 32.46 เดือน สำหรับสตรีที่ทำงานใช้วิชาชีพ และ 29.61 เดือน
สำหรับสตรีที่ทำงานเป็นช่างฝีมือ ขณะที่เกษตรกรและแม่บ้านยังคงเว้นระยะเวลาในการมีบุตรคน
ที่สี่ 23.09 และ 28.48 เดือน ตามลำดับ ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของสามี กับช่วงห่าง
ของการมีบุตร เป็นไปในทำนองเดียวกันกับของสตรี สตรีที่สามีทำงานโดยใช้วิชาชีพ และช่าง
ฝีมือจะให้กำเนิดบุตรในลำดับที่หนึ่ง ๆ กระจับจก แต่หลังจากบุตรคนที่สามไปแล้วระยะเวลาจะ
ยาวนานกว่าอาชีพอื่น

ประสมการแต่งงานทำงานภายหลังการสมรสมีส่วนสัมพันธ์กับการเว้นช่วงทางการมีบุตร
ก็แต่เพียงบุตรในลำดับที่สูง กล่าวคือ ช่วงทางการมีบุตรของสตรีที่เคยทำงานเริ่มมีระยะเวลา
ยาวนานกว่าสตรีที่ไม่เคยทำงานในบุตรลำดับที่สี่เป็นต้นไป สตรีที่เคยทำงานจะเว้นระยะในการ
มีบุตรคนที่สี่ ในเวลา 30.09 เดือน และ 29.09 เดือน ในการให้กำเนิดบุตรคนที่ห้า สตรี
ที่ไม่เคยทำงานจะเว้นระยะเวลาก่อนการมีบุตรคนที่สี่ และคนที่ห้า 29.38 และ 27.80 เดือน
ตามลำดับ

จากการพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจมีผลต่อการเว้นช่วงทางการมีบุตร เช่น ปัจจัย
ทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ถึงกล่าวมาแล้ว ยังไม่อาจสรุปได้ถามขอสมมติฐานว่า
ผู้ที่ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ดีกว่าน่าจะมีการเว้นช่วงระยะเวลาการมีบุตรยาวนานกว่า

สตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ด้อยกว่า ทั้งนี้เพราะข้อสรุปจากการศึกษาวิจัยต่าง ๆ
 กังวลว่าชาวชนในเขตส่วนใหญ่ในจำนวนที่กว่า สตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า มีแบบ
 แผนการเว้นช่วงระยะเวลาการมีบุตร ทั้งนี้ คือมีบุตรในลำดับที่หนึ่งในเวลากระชั้นชิดกว่าสตรีที่
 มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ด้อยกว่า และระยะเวลาในการมีบุตร จะเริ่มยาวนานกว่า ในบุตร
 ลำดับที่หลัง โดยเฉพาะบุตรคนที่ 4 เป็นต้นไป ความแตกต่างดังกล่าวนี้มาจะอธิบายได้ว่า
 เนื่องจากสตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่ามักจะเข้าสู่ภาวะการสมรสช้า ทำให้ทอง
 การมีบุตรทันทีเมื่อแต่งงาน และเมื่อมีบุตรครบจำนวนที่ต้องการจึงมีแนวโน้มที่จะยุติภาวะเจริญ
 พันธุ์ โดยพยายามยืดระยะเวลาการมีบุตรออกไป ในขณะที่สตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม
 ที่ด้อยกว่ามีแบบแผนการมีบุตรก่อนแต่งงาน ทั้งแบบบุตรลำดับที่ก่อน ผลจากการศึกษารังนี้จึงสะท้อน
 ให้เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลในการศึกษารังนี้หลายประการ ทำให้ผลการ
 ศึกษา ยังไม่สมบูรณ์ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของบางตัวยังไม่สามารถศึกษา และไม่มีข้อมูลเพียงพอ ปัจจัย
 กังวลว่านี่จะมีผลต่อการเว้นช่วงทางการมีบุตร ซึ่งน่าจะนำมาศึกษาในโอกาสต่อไป เช่น
 สุขภาพอนามัยของคู่สามีภรรยา โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสามารถมีบุตร ความถี่ในการ
 รวมเพศ การใหญ่กรแต่ละคนกินยาตนเอง และช่วงเวลาของการใหญ่บุตรแต่ละคน เป็นต้น
2. ข้อมูลในการศึกษารังนี้ เป็นข้อมูลในช่วงเวลาที่การป้องกันการปฏิสนธิยังไม่ได้
 แพร่หลายนัก สตรียังมีแนวโน้มในการป้องกันการปฏิสนธิเมื่อเว้นระยะเวลาการมีบุตร ในปัจจุบัน
 การวางแผนครอบครัวด้วยการใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิเป็นไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น ทั้งใน
 เขตเมืองและในเขตชนบท สตรีเริ่มนิยมที่จะเว้นระยะเวลาการมีบุตรด้วยการใช้วิธีป้องกันการ
 ปฏิสนธิ ดังนั้น จึงน่าที่จะได้ศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้ กับข้อมูลในเวลาปัจจุบัน คาดว่าจะได้ขอ
 ทุนที่นาสนใจมากยิ่งขึ้น
3. การทำการศึกษาดังกล่าวสตรีกลุ่มเดิมในช่วงเวลาต่อมา เช่นอีก 3-5 ปีต่อมา
 โดยเฉพาะกลุ่มสตรีที่เคยให้สัมภาษณ์ไว้เมื่อการสำรวจครั้งแรกว่าไม่ต้องการมีบุตรเพิ่ม และใน

ช่วงเวลาดังกล่าว สตรีเหล่านี้ได้เฝ้าชมระยะเวลาการมีบุตรเอาไว้เพื่อยืนยันความในกองการ
 บุตรเพิ่ม หรือได้เปลี่ยนเป็นมีบุตรเพิ่มขึ้นในช่วงเวลานั้น เพื่อจะได้ศึกษาวิเคราะห์ว่าอะไรเป็น
 เหตุ หรือปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นกับสตรีเหล่านี้ และความเปลี่ยนแปลงนั้นสัมพันธ์
 เกี่ยวเนื่องกับลักษณะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม อย่างไรบ้างหรือไม่ รวมทั้งศึกษาในคุณค่า
 เปลี่ยนแปลงแนวความคิดด้วย การศึกษาเช่นนี้จำเป็นต้องมีการออกแบบสอบถาม ที่มีรายละเอียด
 สะเอียดเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในการถามสตรีกลุ่มเดิมในรอบที่สอง